

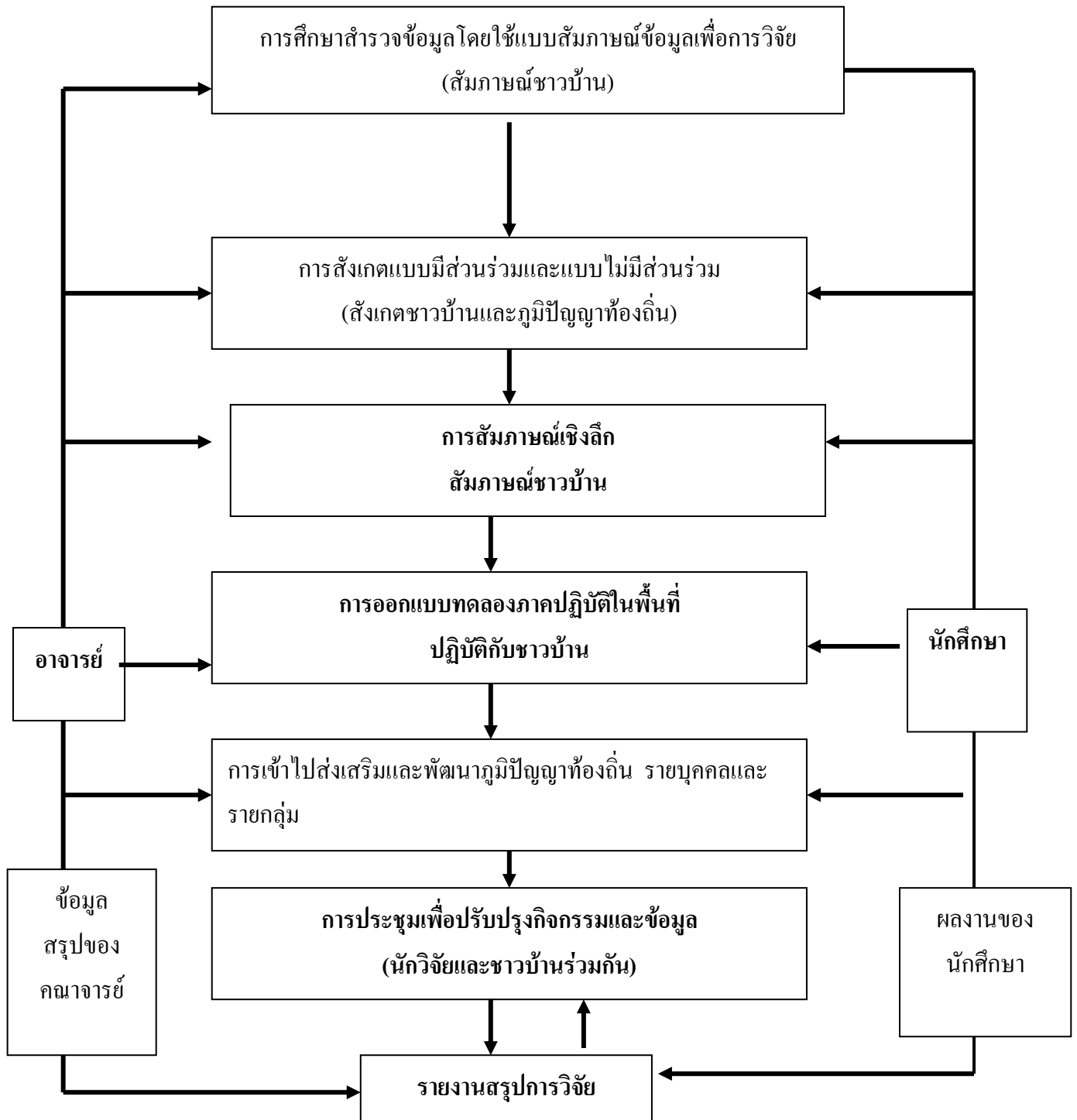
บทที่ 4

รูปแบบและวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งเน้น ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใน ชุมชนชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็น งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ โดยมุ่งใช้หลักการแก้ไข ปัญหาแบบสหวิทยาการ โดยมีสาระหลักที่การมุ่งเน้นส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ชาวกะเหรี่ยง เพื่อมุ่งเน้นสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองอย่างยั่งยืน เพื่อให้ครอบครัว และชุมชนชาวกะเหรี่ยงที่ยากไร้ในเขตชายแดนไทย-พม่า ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ท่ามกลางการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยต่อเนื่องและรวดเร็ว(โดยเฉพาะระบบตลาดและเรื่องห่วงโซ่ค่าจ้างที่มี ปัญหา) เกินกว่าจะมีระบบใด ๆ ด้านทาน ได้ นอกจากกระบวนการ ที่จะปลูกฝังการรู้เท่าทันและเตรียม ภูมิด้านทานให้กับชุมชน ชายแดน เมื่อสถานการณ์เป็น เช่นนี้แล้ว จึงจำเป็นต้องพัฒนาชุมชน ชาว กะเหรี่ยงในเขตชายแดนอย่างเป็นระบบ โดยเน้นกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา โดยเน้น ไปที่กลุ่มคนที่เป็นผู้นำทางวัฒนธรรมและมีประสบการณ์สูงเพียงพอที่จะพัฒนาขึ้นเป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นประจำชุมชน เพื่อแก้ ปัญหา เพื่อรักษาสถาบันชุมชนท้องถิ่นที่ขาดแคลน ให้ดำรงสถานะ เอาไว้ได้ เพื่อป้องกันการ ล่มสลายที่อาจเกิดจากการขาดการพึ่งตนเอง และการอับจนหนทาง เนื่องจากเครือข่ายทางสังคมล่มสลาย จากการสูญหาย ถูกแบ่งแยกไปที่ฝั่งสหภาพพม่า และถูกนำพา ไปสู่ประเทศที่สามโดยหน่วยงานในองค์การสหประชาชาติที่เข้ามาดูแลในปัจจุบัน กระนั้นก็ตาม โดยทั่วไปก็ยังพบว่าสภาพครอบครัวชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่ามีหนี้สิน ล้นพ้นตัว แยกแยก ถูกยึดทรัพย์หรือถูกขับไล่ให้ต้องเร่ร่อนไป ดังปรากฏอยู่ในสังคมในปัจจุบัน

การวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เป็นการวิจัย เชิงปฏิบัติการ ที่เน้นการมีส่วนร่วมให้ครบทุกกระบวนการ ทุกขั้นตอนและนำเอา บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแก้ปัญหา ในทุกกระบวนการ ทุก กิจกรรม ตั้งแต่ต้นจนจบครบถ้วนกระบวนการวิจัย เพื่อให้ทุกกระบวนการของการศึกษาค้นคว้านี้ เกิดจากการหลอมรวมทางความคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และในแนวทางที่แต่ละชุมชนเลือกใช้เป็น กระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหา ควรเป็นแนวทางที่มีการลงมติหรือมีการพินิจ พิจารณาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสังคม ในฐานะเป็นข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับได้ในเวทีประชาคม ระดับต่างๆ โดยการลงสู่ชุมชนครั้งนี้ทำวิจัยในรูปแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไป พร้อมทั้ง วิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวทางศึกษาวิถีวัฒนธรรมชุมชนของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ เสน่ห์ จามริก เป็นหลัก เพราะบุคคลทั้งสองนี้เป็นนักวิจัยที่เชี่ยวชาญด้านการลงภาคสนามและการมอง ประเด็นทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นที่มองเห็นองค์รวมได้มาโดยตลอด

การวิจัยในครั้งนี้มีกิจกรรมที่สมบูรณ์และมีการนำเสนอข้อมูล ที่เกิดจากการหลอมรวมและมีความครบถ้วนโดยต่อเนื่อง ดังนั้นภายใต้ข้อจำกัดและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เคยประสบมาในการลงศึกษาภาคสนามในชุมชนท้องถิ่นกว่า 5 ปี ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ จึงดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4.1 แสดงการออกแบบกระบวนการวิจัย

การศึกษาสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

การศึกษาสำรวจข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยทำการใช้ทั้งการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลในหลายลักษณะเพื่อสะท้อนความจริงในชุมชนชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่าในบริบทต่างๆ โดยในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้น การสร้างแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเก็บข้อมูลเชิงรายละเอียดในจำนวน 100 ตัวอย่าง แล้วคัดเลือกเอากลุ่มตัวอย่างที่น่าเชื่อถือและได้ข้อมูลที่ น่าสนใจมาใช้อ้างอิงในรายงานการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อให้รายงานการวิจัยมีความสมบูรณ์ตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ส่วนการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการนั้นใช้กลุ่มตัวอย่าง 50 ตัวอย่าง เป็นการถามในสถานการณ์จริงในกรณีที่เกิดความสงสัย ผู้วิจัยคัดเลือกเอาข้อมูลที่เป็น ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ เพื่อเขียนรายงานการวิจัยให้สมบูรณ์

สาเหตุที่ใช้รูปแบบเครื่องมือในลักษณะนี้เพราะประชาชนในตำบลตะนาวศรีและสวนผึ้งกว่า ร้อยละ 60 เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงและชาวกะเหรี่ยงที่ยังไม่มีบัตรประชาชน โดยที่มิใช่ชาว กะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงเป็นจำนวนมากที่ยังสื่อสารภาษาไทย ได้ไม่ชัดเจน(สัมภาษณ์นายเพียง วงศ์ ทอง, 2548) และยังมี ที่พูดภาษาไทยไม่ได้อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งในอดีตการศึกษาวิจัยและ กระบวนการคัดสรรบุคคลไปเข้าร่วมกิจกรรมของรัฐได้ละเลยคนกลุ่มนี้ไป ทั้งนี้เพราะปัญหาโดย ลักษณะของการขาดการยอมรับกันเองภายในกลุ่ม และความหวาดระแวงต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทำให้คนกลุ่มนี้ขาดการหลอม รวมทางความคิด ในเวทีประชาคมในการวิจัยหลายๆครั้งที่ผ่านมานับเป็นการละเลยวิถีชีวิตและสภาพปัญหาพื้นฐาน อันสำคัญยิ่งของกลุ่มคนรากหญ้าในอำเภอสวนผึ้ง ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะพิเศษ การสัมภาษณ์ข้อมูลกับกลุ่มคนเหล่านี้จะทำให้ ค้นพบต้นเหตุแห่งปัญหา อวิชชา อิทธิพล ภัยาคติ การอำพรางข้อมูล หรืออุปสรรคในการสร้างการ พัฒนาในท้องถิ่นแถบนี้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสภาพพื้นฐานแล้วจะพบว่ามีปัญหาการพัฒนาสูงสุด มา โดยตลอด เพราะแม้แต่กลไกขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ ขาดพลัง จึงนับเป็นเรื่อง ยากที่จะดำเนินการปรับปรุง และสร้างเสริมกระบวนทัศน์ (Paradigm) ให้กับกลุ่ม ชาวกะเหรี่ยงและ กะเหรี่ยงที่ยากไร้อย่างที่สุด อีกทั้งยังไม่รู้หนังสือภาษาไทย ไม่มีบัตรประชาชนไทย ให้มี กระบวนทัศน์เหมือนที่หน่วยงานของรัฐต้องการ กระนั้นก็ตาม การหันหลังให้แก่กันและกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ท้อแท้กับสภาพปัญหา ท้องถิ่น ทำให้สภาพความสัมพันธ์ห่างเหินกัน มาก ชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงมักมุ่งหน้าเข้าป่า เพื่อแสวงหาอาหารในแต่ละวัน เพราะการขาด แคลนอาหารเป็นปัญหาเฉพาะหน้า สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ไม่ค่อย มีความสนใจการเข้ามา ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐก็มักจะเร่งทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ครบ การใช้งบประมาณและรีบเร่งจะกลับ หน่วยงานที่สังกัดอื่นๆ โดยขาดการประเมินผลโครงการ และ การติดตามเฝ้าสังเกตผลต่อเนื่องจากกิจกรรมที่จัดทำไป เพราะชุมชนชาวกะเหรี่ยงทุรกันดารและมี

การระบาดของโรคต่างๆสูง โดยต่อเนื่อง อีกทั้งอาจมีอันตรายจากกองกำลังติดอาวุธฝ่ายต่างๆได้ หากสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศสหภาพพม่าเกิดการสู้รบ อันเนื่องจากกองทัพพม่าทำการกวาดล้างกองกำลังชนกลุ่มน้อยตามแนวพรมแดนไทยและพม่า ซึ่งการใช้ความรุนแรงทางการทหารของฝ่ายต่างๆตามแนวชายแดนไทย-พม่า ก็ไม่มีความแน่นอนอีกด้วย แม้ว่าฝ่ายความมั่นคงของไทยสามารถพัฒนาการควบคุมสถานการณ์ได้มีศักยภาพสูงขึ้นเป็นลำดับก็ตาม

จากสภาพการณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงยังมีความแปลกแยกต่อกัน อีกทั้งยังมีเส้นแบ่งเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงและข้อจำกัดในการสื่อสาร การบริหารจัดการ และการประสานงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้ปัญหาของชุมชนในอำเภอสวนผึ้งถูกสะสมพอกพูนเอาไว้สืบเนื่องกันหลายสิบปีแล้ว โดยข้อพรรณนาที่ฝ่ายรัฐบาลบันทึกไว้ล้วนปนเปื้อนไปด้วยอคติ และมัก มีข้อสรุปความว่า เป็นพื้นที่วัฒนธรรมกะเหรี่ยงที่กลุ่มคนไม่ยอมรับข้อเสนอการพัฒนา หรือรายงานข้ออ้างเรื่องสิทธิในที่ดินทำกินที่ฝ่ายรัฐบาลอ้างเอกภูมยาธิปไตยเพื่อรักษาพื้นที่เอาไว้ ขณะที่กลับปล่อยให้ฝ่ายนายทุนรายใหญ่ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของพื้นที่ดั้งเดิมอพยพเข้าไปจับจองที่ดินโดยส่วนใหญ่เอาไว้ได้เกือบทั้งหมด ทั้งยังเร่งรีบสร้างสิ่งปลูกสร้างใหญ่โตขึ้นแสดงสิทธิครอบครอง ความยากจนและความยากไร้ทั้งหมดทั้งปวงถูกจัดให้เป็นกลุ่มคนพิเศษ ที่รัฐพึงเข้าใจและยอมรับความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยรัฐบาลบันทึกว่า “คือกลุ่มคนบนที่สูง” ในขณะที่ฝ่ายคนพื้นราบทั้งชาวไทยวน คนจีน คนลาวและคนไทยภาคกลางเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านตะโกกลาง บ้านห้วยม่วง และโป่งแมว มีพื้นที่เหนือระดับน้ำทะเล สูงกว่าหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงขึ้นไป แต่ก็ได้อิทธิพลคนไทยพื้นราบ ไม่ใช่บุคคลบนที่สูงและหน่วยงานการพัฒนาต่าง ๆ ได้เข้าไปตั้งอยู่ที่บ้านตะโกกลาง และบ้านห้วยม่วง จนหมู่บ้านมีความเจริญขึ้นในหุบเขาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง สถานการณ์ดังกล่าวได้สร้างผลกระทบต่อวิถีชุมชนชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงในเขตชายแดนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ผู้วิจัยได้อาศัยทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงเป็นสถานการณ์เชิงบวกรอบด้านที่มีอยู่ เช่น ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มที่ไม่กระตือรือร้นเรียนภาษาไทยนี้ ไม่ย่อท้อต่อความยากจน ไม่หวาดหวั่นต่อความขาดแคลน ไม่ก้าวร้าว ให้ความร่วมมือเมื่อไว้วางใจแล้ว ไม่วิตกกังวลต่ออนาคตใด ๆ แต่เข้าใจวัฏจักรของมนุษย์คือ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความรับผิดชอบ มีหน้าที่ มีความเป็นพ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อาและลุงในสายเลือด มีความห่วงหาอาทรแบ่งปัน มีความเสียสละ มีความอดทน และเห็นความสำคัญของญาติมิตรและเพื่อนบ้าน การดำเนินชีวิตก็ดำเนินไปอยู่ในหมู่บ้านอันสงบเรียบง่าย มีการเลี้ยงลูกให้เติบโตใหญ่ จัดการแต่งงานให้ สั่งสอนให้ออกเรือน สั่งสอนการทำไร่ ทำเครื่องมือเครื่องใช้ไว้ใช้สอยและในเวลาว่างทำร่างกาย ต่อสู้ไม่ไหวแล้ว ก็จบสิ้นชีวิต โดยปราศจากรูปถ่ายหรือพิธีกรรมใหญ่โตให้ห่วงหาอาลัย วิถีชีวิตนั้น ไม่ได้ทิ้งร่องรอยให้กระรุกรังและสะท้อนความรู้สึกรักแก่บุตรหลาน หากแต่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา และยายชาวกะเหรี่ยงได้ตายไปแล้วไปสู่ที่อันควรตามที่ชาวบ้านร่วมกันสวด เพราะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา และยายเหล่านั้นไม่ใช่ผู้เบียดเบียนใคร ใน

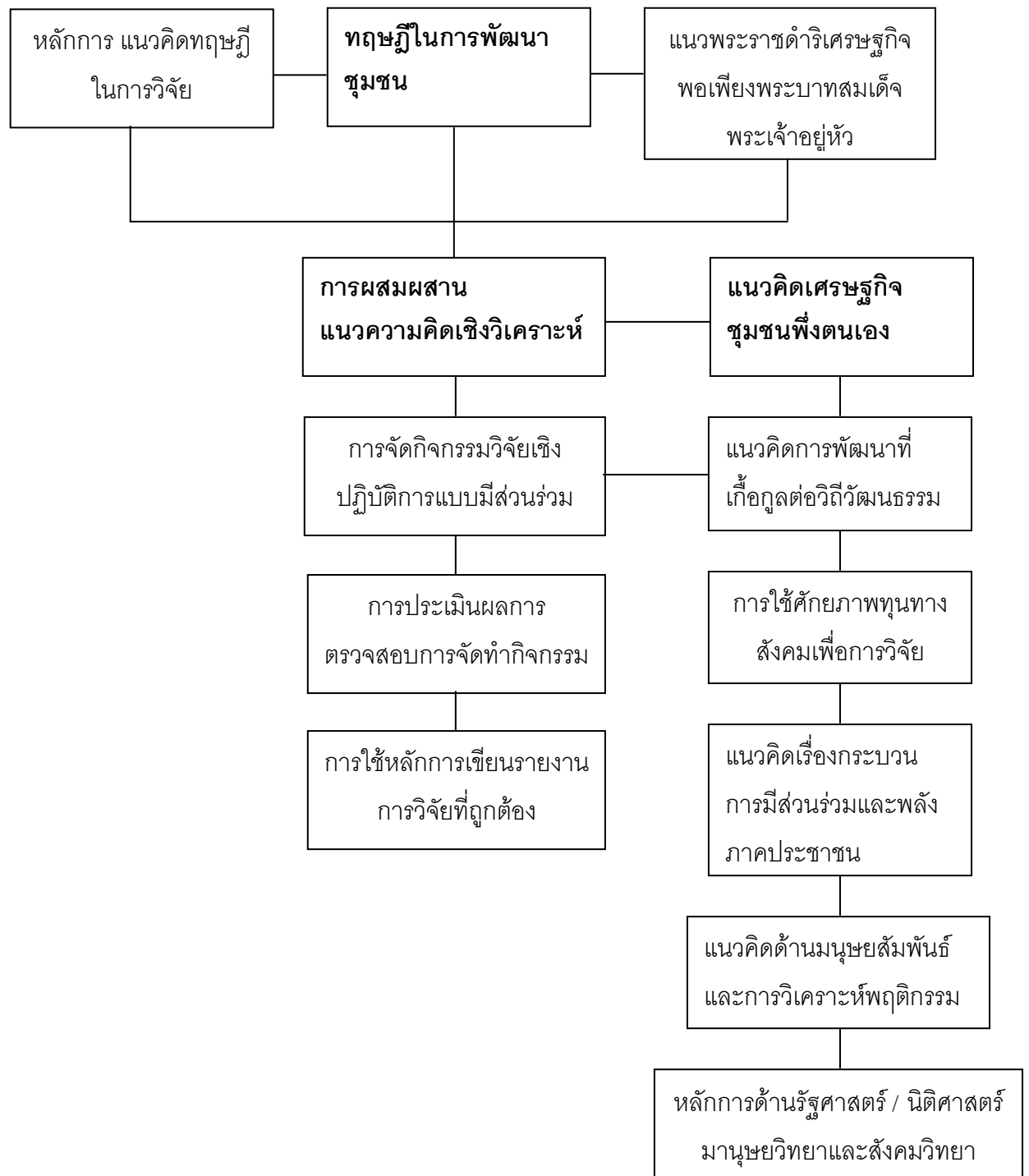
หมู่บ้านที่อยู่ในวิถีวัฒนธรรมไม่มีใครเบียดเบียนกัน ทุกคนดำเนินชีวิตไปด้วยความสันโดษและเอื้ออารี รักและเข้าใจเพื่อนบ้าน และพร้อมที่จะอุทิศแรงงานช่วยเหลือเพื่อนบ้านเวลาที่มีเรื่องเร่งด่วน ชาวกะเหรี่ยงจะจารึกชื่อของบรรพบุรุษไว้ในความทรงจำ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรม โดยมักกล่าวว่า “พ่อสอนไว้ แม่สอนไว้ ตาและยาย ปู่และย่าสอนพวกเราไว้ ” สิ่งเหล่านี้คือสังคมมนุษย์ที่บริสุทธิ์ สร้างสรรค์ และมีศักยภาพในการพัฒนาที่สูง เพียงแค่กระบวนการพัฒนานั้นต้องรู้จักใช้ทุนทางวัฒนธรรมบูรณาการเข้าในกิจกรรมการพัฒนาด้วย

มุขปาฐะที่สืบค้นได้จากชาวกะเหรี่ยงที่พูดภาษาไทยไม่ได้ดังที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น เป็นมุขปาฐะที่สะท้อนถึงพื้นถิ่นพื้นฐานของชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงในเทือกเขาตะนาวศรี ที่ดำเนินนับเนื่องกันมาช้านาน แต่ทว่าวิถีวัฒนธรรมเหล่านี้กำลังมีอันตรายอันเนื่องมาจากปัจจัยจากภายนอกที่โอบล้อมใกล้ชุมชนกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงเข้ามาทุกขณะ กล่าวคือ กระแสการช่วงชิงที่ดิน การสร้างเครือข่ายการค้ายาเสพติด การสร้างเครือข่ายการค้าแรงงานเถื่อน การขายสินค้าปลอมและปัจจัยแห่งการทำธุรกิจได้ดินอื่น ๆ ที่นำโดยคนพื้นราบ ได้ทำให้วิถีชีวิตอันสงบ เรียบง่ายและสันโดษของชาวกะเหรี่ยงถูกเบียดเบียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในวิถีวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงคือ การสูญเสียที่ดินทำกิน (สัมภาษณ์รัชดา เจริญสุข , 2549) การมีกลุ่มคนที่เป็นภัยต่อรัฐเข้ามาเคลื่อนไหวก้าวและแทรกแซงชุมชนชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงตลอดจนการชักนำกลุ่มชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงบางส่วนให้หลงผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในลักษณะของการจ้างงานที่ผิดกฎหมาย การนำเข้าสู่กระบวนการค้าแรงงานเถื่อน การใช้เป็นเครื่องมือแผ้วถางป่าเพื่อหวังครอบครอง การจ้างงานราคาต่ำกว่าระบบห่วงโซ่ค่าจ้างในเมือง การใช้ให้เป็นเครือข่ายหนึ่งของการค้าในระบบใต้ดินข้ามพรมแดน และอื่นๆอีกมาก โดยที่ชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงจำเป็นต้องพลัดหลงเข้าสู่กระบวนการ เพราะการขาดความรู้ความเข้าใจในสภาพที่แท้จริงของงานที่ทำ หรือได้รับมอบหมายจากนายจ้างชาวไทย

การค้าแรงงานเถื่อนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงบางส่วนถูกพลัดพราก เพราะเครือข่ายการค้าแรงงานได้พาแรงงานเหล่านี้ไปในพื้นที่ระยะทางไกล จนแรงงานบางส่วนขาดการติดต่อ กับญาติมิตร หรือต้องกลายเป็นบุคคลสูญหาย ทำให้เกิดการหย่าร้างกับคู่สมรส หรือต้องกลายเป็นบุคคลถูกแทงบัญชีว่าสูญหายทั้งๆที่ยังมีชีวิตอยู่ ในบางครอบครัวก็เกิดเรื่องที่เกิดศีลธรรมในคู่สมรส เพราะความห่างไกลทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้ ยังผลให้ครอบครัวชาวกะเหรี่ยงจำนวนหนึ่งต้องแตกสลาย สร้างปัญหาให้กับบุตรหลานและคนชราต้องขาดที่พึ่งพิง ต้องหาของป่าประทังชีวิตไปในแต่ละวันในลักษณะแร้นแค้นอย่างที่สุด

การศึกษาวิจัยที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวรากหญ้าที่พูดภาษาไทยไม่ได้หรือพูดภาษาไทยได้น้อยได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และมีโอกาสในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคณะนักวิจัยที่เข้าไปส่งเสริมระบบการบริหารจัดการรายได้ ระบบตลาดท้องถิ่นและประชาสัมพันธ์สินค้าท้องถิ่นสู่พื้นที่ใกล้เคียง อันเป็นรูปแบบ

หนึ่งที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมมีความสมบูรณ์ และทำให้วิสัยทัศน์ในการหยั่งเห็น นึกรู้หรือสร้างความเข้าใจของนักวิจัยมีความสมบูรณ์ในการเขียนนำเสนอรายงานการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการจัดกระบวนการวิจัยตามภาพประกอบด้านล่าง ดังนี้

ภาพประกอบที่ 4.2 แสดงหลักปรัชญาที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การศึกษาและสังเกตเพื่อรวบรวมข้อมูลในชุมชนชาวกะเหรี่ยงก็เป็นวิธีการหนึ่งในการสืบค้นข้อมูลและสร้างปฏิสัมพันธ์กับชาวกะเหรี่ยง เพราะชาวกะเหรี่ยงและกะเหร้งในอำเภอสวนผึ้งส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายเป็นหย่อมบ้าน ขนาดเล็ก หย่อมบ้านละ 5-6 ครัวเรือนกระจายอยู่ตามเชิงเขาทั่วไป ซึ่งหากไม่เข้าไปสังเกตสถานการณ์และสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็อาจทำให้ขาดข้อมูลที่มีประโยชน์เชิงรายละเอียด และทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเพียงกิจกรรมของกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งในความเป็นจริงนั้นกลุ่มผู้นำชุมชนก็จะมีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่ได้รับการฝึกฝนมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ ทำให้บางครั้งมีการละเลยและปกปิดข้อมูลที่เป็นปัญหา มักสร้างข้ออธิบายต่อครอบครัวที่เป็นปัญหาว่าผิดปกติ หรือไม่ยอมรับกระบวนการทางสังคม การรับทราบข้อมูลในลักษณะนี้ก่อให้เกิดอวิชชา คือทำให้การเลือกเชื่อ เลือกปฏิบัติ ยึดเอาความสะดวกมากกว่าความถูกต้อง มีการเหยียดหยามทางความคิด หรือมีการส่งเสริมให้มีระบบผูกขาดในการนำเสนอข้อมูล จนทำให้ขบใสความคิดของคนยากจน คนที่ขาดอำนาจต่อรอง กลุ่มคนแก่ กลุ่มหญิงหม้าย กลุ่มคนที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้นำชุมชนไว้เบื้องหลัง โดยขาดการใส่ใจ ซึ่งการเก็บข้อมูลในลักษณะนี้น่าจะรับใช้อำนาจนิยมและอาจเป็นข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลจริง ไม่ชัด ไม่รับใช้ ชี้นำธรรม เป็นการเสียเวลากับการเข้าไปคลุกคลีกับอวิชชาแบบแฝงเร้น ไม่น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการพัฒนาในภาพรวม

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมด้วยความเป็นกลางนั้น จะทำให้เกิดการหยั่งเห็นหรือนึกรู้ เกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่นเพื่อที่เขาจะนาวศรี ซึ่งมีรายละเอียดของวิถีชีวิตที่แฝงเร้นไปด้วยการต่อสู้ ดิ้นรนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเก็บผักคราดป่ามาปรุงอาหาร การฝนยาสมุนไพรจากรากต้นหญ้านางและเปลือกสะเดาผสมกับน้ำต้มลูกใต้ใบ การขูดเอาหัวมันป่ามาปรุงอาหารแทนข้าว การหมักเนื้อเค็มด้วยเกลือและเมล็ดงา การต้มเปลือกกาแล (ไม้ฝาง) เพื่อย้อมเสื้อผ้า การใช้เลือดควายหรือวัวทำสีแดงสำหรับ เวลาย้อมเสื้อผ้า การทำแกงอ่อมหม้อเล็ก ๆ ที่ใช้ผักนานาชนิดต้มรวมกัน การปรุงอาหารนานาชนิดจากผักหวาน และอื่น ๆ อีกมาก การเข้าไปสังเกตสถานการณ์ในชุมชนกะเหรี่ยงจะพบเห็นวิถีชีวิตที่สันโดษ สงบและเรียบง่าย มีการใช้พื้นที่ผลิตเพื่อพออยู่พอกิน มีการสร้างเรือนเครื่องผูกหลังเล็ก ๆ เรียบง่าย แต่อาศัยอยู่ร่วมกันในกลุ่มเครือญาติอย่างมีความสุข การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมสามารถใช้ได้หลายสถานการณ์ ในเวลาที่เข้าไปศึกษาข้อมูลในชุมชน เช่น การเข้าสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการร่วมพิธีกรรมอั้งห มีถ่อง (งานกินข้าวห่อ) ก็จะได้รับรู้และร่วมกิจกรรมประเพณีการรวมญาติที่สำคัญของชาวกะเหรี่ยง และชาวกระหรง ทั้งยัง ได้ร่วมรับประทานอาหารที่สำคัญของชาวกะเหรี่ยง การไปร่วมในพิธีการแต่งงานก็จะเห็นการอวยพรที่สุภาพ เอาใจใส่และการผูกสมัครักใคร่เป็นญาติคองกันของญาติฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว แม้ว่าพิธีกรรมไม่ได้ใหญ่โตแต่มีความสำคัญที่ทุกคนในหมู่บ้านให้การยอมรับ

และถือว่าเป็นเรื่องราวทางสังคมที่มีคุณค่าที่สุดของหมู่บ้าน ที่มีการบอกเล่าและจดจำไปอีกนานชั่ว
นาน

ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้นถืออาจเป็นการเฝ้าสังเกตสถานการณ์ต่างๆ ที่มีพบเห็น
ทั่วไป เช่น สภาพการทำไร่หมุนเวียน การแสดงบทบาททางสังคมของผู้คนวัยต่าง ๆ สิ่งของที่ชาว
กะเหรี่ยงชอบรับประทาน การตั้งเครื่องเช่น ไหว้พาลีในลักษณะต่าง ๆ การปฏิบัติตัวต่อผู้ไปเยือน การ
ปฏิบัติตัวต่อคนพื้นราบ การเฝ้าสังเกตแสวงหาภูมิปัญญาท้องถิ่น (ซึ่งถ้าถามชาวกะเหรี่ยงจะไม่เข้าใจ
ความหมายของคำในลักษณะนี้ เพราะคนฉลาดมาก ๆ ของชาวกะเหรี่ยงอาจเป็นคนพุดน้อย) การ
สังเกตเครือข่ายทางสังคมชาวพื้นราบ การสังเกตกลุ่มนายทุนที่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในชุมชน
กะเหรี่ยง การสังเกตบทบาทของกลุ่มข้าราชการกลุ่มต่าง ๆ การสังเกตสิ่งเคารพ สำนักสงฆ์และ
อาคารในวัดต่าง ๆ การสังเกตอัตลักษณ์ชุมชนที่แสดงความเป็นชาวกะเหรี่ยงและสภาพอื่น ๆ อีกมาก
การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจะช่วยให้ยังเห็นจนเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดการเห็นสัญลักษณ์
เชื่อมโยงกับข้อมูลสัมภาษณ์ จนอาจทำให้นักวิจัยนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยได้
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เชิงลึกก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยเลือกใช้ศึกษาเพื่อสืบเสาะข้อมูลเฉพาะในบาง
ด้านประกอบข้อมูลในการเขียนรายงานการวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถช่วยให้สืบค้นข้อมูลเชิง
รายละเอียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะข้อมูล ในบางด้านในชุมชนชาวกะเหรี่ยงสืบค้นลำบากกว่า
ชุมชนของคนพื้นราบ เช่น ชื่อและสรรพคุณของยาสมุนไพร ชื่อบุคคลที่สมควรยกย่องให้เป็นภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น ความหมายของการไหว้ต้นไม้ต่าง ๆ ข้อห้ามในชุมชนชาวกะเหรี่ยง เรื่องขององค์เทพ
มนต์ดำ เทวดาและสิ่งมีชีวิตลึกลับในคติชนชาวกะเหรี่ยง การรักษาโรคด้วยพิธีกรรม และอื่น ๆ อีกมาก
การสืบค้นข้อมูลที่มีข้อจำกัดเรื่องภาษา วัฒนธรรม การต้องการปกปิด และการศึกษาในอดีตที่ไม่ใช่
ผลการศึกษาโดยบุคคลที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยง โดยตรงนั้น ทำให้ผลการศึกษาในอดีตไม่
ลุ่มลึกจนก่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนอย่างเพียงพอ มีการตีความบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง ส่วนใหญ่มี
เนื้อหาแยกส่วน มีการนำเสนอบิดเบือนในข้อเท็จจริงไปด้วย และที่สำคัญคือมีการนำเสนอที่ปนเปื้อน
ไปด้วยอคติและความหยابซ้ำ จนมีการด่วนสรุปว่าเรื่องราววิถีชีวิตและพัฒนารังสรรค์สังคมชีวิตของ
ชาวกะเหรี่ยงว่าไม่น่าสนใจ ขาดสีสัน การจัดกิจกรรมไม่ได้รับความร่วมมือ เป็นเรื่องราวของสังคม
ที่สันโดษและเรียบง่ายเกินไป จนลมหายใจแห่งหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงทุกแห่งแผ่วเบา
ขาดพลัง ขาดการต่อรอง จนเป็นที่คาดเดาได้ว่าวิถีสังคมของหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงคงจะ
ล่มสลายไปในไม่ช้า ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการมีอิทธิพลที่เหนือ กว่าและกระแสนิยมของคนพื้นราบ
กำลังแทรกแซงชุมชนของชาวกะเหรี่ยงอยู่อย่างต่อเนื่องนั้น หมดสิ้นหนทางแก้ไข แต่ความจริงแล้ง

ถ้าสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหนียวแน่นขึ้นในชุมชนชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงชายแดน และแสวงหาความร่วมมือกับภาครัฐและกลุ่มอำนาจทุน การส่งเสริมวิถีชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่าก็สามารถประสบความสำเร็จได้ เพราะแม้แต่กลุ่มอำนาจทุนเองก็ควรได้บทเรียนว่า การแสวงหารายได้หรือการประกอบอาชีพในเขตพื้นที่วัฒนธรรมควรเน้นไปสู่ความยั่งยืน มีเกียรติ และสร้างการยอมรับกับคนในชุมชนไปด้วย นับว่ายังมีทางออกที่ทุกภาคส่วนสามารถร่วมมือกันได้ในปัจจุบัน

การสัมภาษณ์เชิงลึกจึงต้องเป็นความพยายามหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามสร้างให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเชิงรายละเอียดที่ดี ซึ่งผู้วิจัยจะต้องช่วยกันแสวงหาบุคคลในลักษณะดังกล่าวนี้มาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตลอดจนใช้คำสัมภาษณ์ที่ยั่วให้เกิดการแสวงหายุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาชุมชน การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน การแสวงหาแนวทางเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย การแสวงหาทุนทางสังคมและแหล่งทรัพยากรในชุมชนที่อาจมีอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่ได้นำมาพัฒนาหรือนำเสนอข้อมูลสู่การพัฒนา เพราะการขาดความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าทำนองนี้เป็นต้น ตัวอย่างเช่น น้ำต ก ฝายชนแดน น้ำตกบ่อหวี น้ำตกห้วยอานะ น้ำตกเก้าโจน น้ำตกสีชมพู น้ำตกห้วยผาก แก่งส้มแมว น้ำตกเหล่านี้จัดว่าเป็นน้ำต กต้นน้ำ มีน้ำใสไหลตลอดฤดูฝน โดยน้ำต กเริ่มมีสภาพที่สวยงามตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคมของทุกปี จัดได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าสูง หากชุมชนชาวกะเหรี่ยงส่งเสริมวิถีวัฒนธรรมกะเหรี่ยงควบคู่ไปกับการเชิดชูน้ำต กที่สวยงาม 5 แห่งนี้แล้วก็จะทำให้เทศกาลการท่องเที่ยวในอำเภอสวนผึ้งมีความเฟื่องฟูขึ้นในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนี้แล้วชุมชนชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้งก็มีเห็ดโคนประจำถิ่นที่มีรสชาติดี มีแช่เย็นไว้รอขายในร้านต่าง ๆ ตลอดฤดูฝน หากหน่วยงานปกครองท้องถิ่นมีการส่งเสริมเทศกาลกินเห็ดโคนในตำบลตะนาวศรีแล้ว ก็จะทำให้ชาวกะเหรี่ยงผู้มีความชำนาญในการเก็บเห็ดโคนมีรายได้สูงขึ้น นอกจากนี้แล้ว ในวิถีวัฒนธรรมชุมชนชาวกะเหรี่ยงนั้น ยังมีการบำบัดด้วยสมุนไพร การบำบัดโรคด้วยน้ำ การบำบัดโรคด้วยการฝังดิน การบำบัดโรคโดยใช้กลุ่มหรือโดยลม การบำบัดโรคเพื่ออาหาร(หรืออาหารเป็นพิษ) การทำเครื่องมือเครื่องใช้จากไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง การสร้างแนวทางสามัคคีในชุมชน การผลิตผ้าฝ้ายจากการทอมือที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ การประกอบอาหารประจำถิ่นที่มีคุณค่าด้านสมุนไพร ไร่สมุนไพรกระตุ้นการหิวอาหารและอื่นๆอีกมาก องค์ความรู้ท้องถิ่นเหล่านี้หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมย่อมก่อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสูงยิ่ง

การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่มีลักษณะปราชญ์ท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงหรือบุคคลที่มีประสบการณ์สูงทั้งผ่านการอยู่ในรัฐกะเหรี่ยงอิสระและมีโอกาสทำงานด้านต่าง ๆ ในประเทศไทย จนกลายเป็นคนไทยที่สมบูรณ์นับว่าเป็นเรื่องที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะว่านอกจากจะได้ข้อมูลเชิงรายละเอียดด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในชุมชน กะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงแล้ว ยังเป็นการปรับปรุงและพัฒนาข้อมูลบริบทชุมชนเก่าที่ได้รับเมื่อต้นปี และอาจล้ำสมัยในตอนปลายปี เพราะ

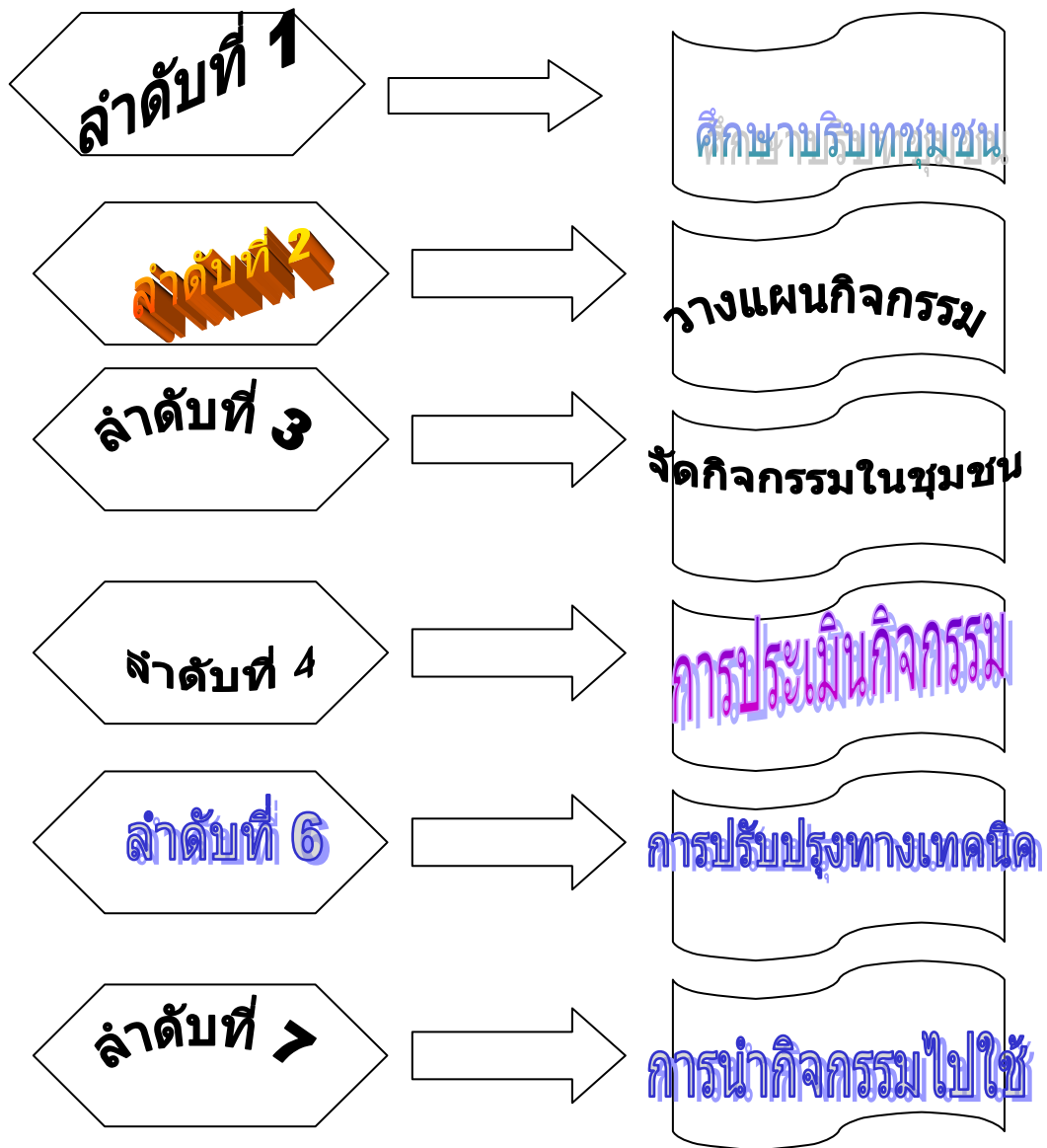
ข้อมูลเชิงรายละเอียดในชุมชนต่าง ๆ นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยกับภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยง ที่จะช่วยเสริมและเพิ่มพูนประสบการณ์เกี่ยวกับชุมชนชาวกะเหรี่ยงอันทันสมัย ที่ไม่สามารถแสวงหาได้ในแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ การศึกษาข้อมูลภาคสนามในลักษณะปีต่อปีจึงมีความน่าสนใจในรายละเอียดของข้อมูล เพราะเป็นการนำเสนอเอกสารทางวิชาที่พัฒนา ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงข้อมูลนั้น ผู้วิจัยสามารถค้นพบได้ตลอดเวลา และเป็นข้อมูลชุมชนท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของชุมชน

นอกจากนี้แล้วการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัยนั้นนับว่าเป็นการกระตุ้นการต่อยอดด้านการคิดแก้ปัญหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดขึ้นตลอดชีวิต เพราะเมื่อแนวความคิดอันเป็นประโยชน์ได้รับความสำคัญอย่างเอาใจใส่ก็จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดความตระหนักในการศึกษาประสบการณ์เพิ่มเติม นับว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ประจำหมู่บ้าน สำหรับเป็นภูมิฐานในการแก้ไขปัญหาทางเทคนิคในชุมชนอื่น ๆ นับว่าเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนอีกแนวทางหนึ่งอีกด้วย

การสร้างกระบวนการกิจกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องลงศึกษาภาคสนามและสร้างเครือข่ายการวิจัยภายในชุมชนอย่างแน่นแฟ้น เพื่อให้เห็นจริงในสภาพทำเลภูมิศาสตร์ สภาพการตั้งถิ่นฐาน สภาพศักยภาพทุนทางมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยต้องไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชาวกะเหรี่ยง นอกเวลางานสอนในมหาวิทยาลัย เพราะองค์ความรู้ชายแดนนั้นมีคุณค่ายิ่ง เพราะมีคุณค่าต่อการวางนโยบาย มีคุณค่าต่อการพัฒนา มีคุณค่าต่อการส่งเสริมกระแสนการวิจัยชุมชนท้องถิ่นชายแดน ที่มีคนสนใจศึกษาน้อยในปัจจุบัน เพราะนักวิชาการส่วนใหญ่มุ่งศึกษาวิจัยในชุมชนส่วนกลาง การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชนนั้นคุ้มค่าทั้งตัวผู้วิจัยและการได้คุณค่าของผลงาน เพราะการดำเนินการวิจัยเกิดประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรม และมีประสิทธิผลต่อการสรุปกิจกรรม

เมื่อลงศึกษาภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยต้องจัดลำดับขั้นตอนอันเหมาะสมในกระบวนการวิจัย มีการสร้างกิจกรรมการวิจัยต่อเนื่อง มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่าของการจัดกิจกรรม และมีการสรุปกิจกรรม ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีกระบวนการจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

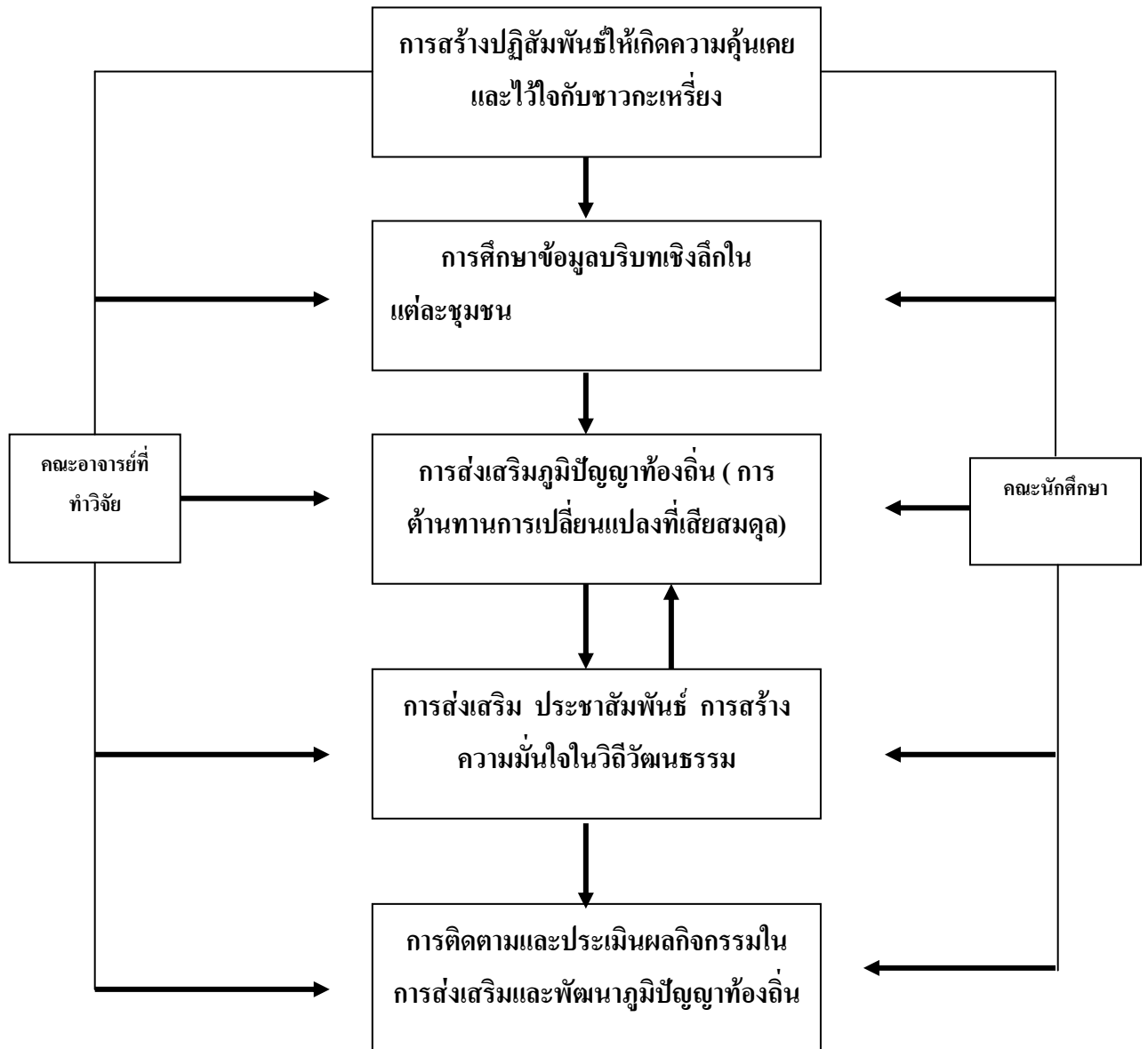
ภาพประกอบ 4.3 แสดงกระบวนการจัดกิจกรรมการวิจัย

การจัดกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่า อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีนั้นนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะในงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเรื่องนี้เป็นการมุ่งเน้นส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการในชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นกลไกนำ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหากชาวบ้านขาดแนวคิดในการบริหารจัดการ การเชื่อมั่นในแนวทางการจัดการแบบดั้งเดิม และหลักการพึ่งตนเองแล้ว แม้ได้รับจ้างมาได้หรือขายสินค้ามาได้ก็ไม่อาจเก็บรักษาเงินเอาไว้ได้ ทำให้ระบบการวางแผนด้านการเงินอาจล้มเหลว ต้องไปกู้เงินนอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง และต้องทำงานใช้แรงผ่อนส่งไปเรื่อย ๆ ไม่มีทางจบสิ้น (สัมภาษณ์นายนาวิ ช่อทอง, 2549) เพราะมีดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจากเงินต้นอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ราคาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคก็สูงขึ้นตลอดเวลา ทั้งๆ ที่ค่าแรงของชาวกะเหรี่ยงนั้นมีราคาต่ำกว่าห้วงโซ่ค่าจ้างในระบบแรงงานของประเทศไทย เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการทำวิจัย ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องวางแผนการจัดกระบวนการวิจัยตลอดปีงบประมาณ เพื่อความเหมาะสมด้านเวลา ด้านการบริหารโครงการ และการให้ความสำคัญในแต่ละกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม

เมื่อกำหนดแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ในการออกแบบทดลองภาคปฏิบัติในการส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนกะเหรี่ยงแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนด้านต่าง ๆ วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางของภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน แสวงหาการยอมรับ ความเชื่อมั่น และกระตุ้นให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแสวงหาความร่วมมือในการแก้ปัญหาของชุมชนกับกลุ่มคนในชุมชนเป็นหลัก รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เผยแพร่ความรู้ แนวคิด และทัศนคติที่ดีต่อชุมชนไปสู่บุคคลในชุมชน เพื่อร่วมมือกันด้านกระแสนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชุมชนเสียเปรียบหรือขาดดุล การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ชุมชนควรได้เลือกสรรและคัดกรองยอมรับให้มีการเปลี่ยนแปลงเท่าที่เหมาะสม และต้องไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันทันใด

ตาราง 4.1 แสดงการวางแผนการดำเนินการวิจัยตาม Action Plan

ลำดับที่	กิจกรรม	ระยะเวลา
1	การเก็บข้อมูลรายครัวเรือน	เดือนพฤศจิกายน 2550
2	การประชุมภาคีการวิจัย	เดือนธันวาคม 2550
3	การประชุมผู้นำชุมชน	เดือนมกราคม 2551
4	การจัดเวทีประชาคมครั้งที่ 1	เดือนกุมภาพันธ์ 2551
5	การประชุมกลุ่มเป้าหมาย	เดือนกุมภาพันธ์ 2551
6	การออกภาคสนามส่งเสริมคุณลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น	เดือน มีนาคม 2551
7	การประชุมเพื่อส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น	เดือนมีนาคม 2551
8	การเข้าไปส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	เดือนเมษายน 2551
9	การพานักศึกษาออกทำกิจกรรมกลุ่ม	เดือนเมษายน 2551
10	การประชุมกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น	เดือนพฤษภาคม 2551
11	การส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น	เดือนพฤษภาคม 2551
12	การจัดเวทีประชาคมเพื่อส่งเสริมแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ครั้งที่ 2	เดือนพฤษภาคม 2551
13	การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนักวิชาการ	เดือนพฤษภาคม 2551
14	การจัดเวทีประชาคมครั้งที่ 3	เดือนมิถุนายน 2551
15	การรวบรวมข้อมูลและการเขียนรายงานการวิจัย	เดือนมิถุนายน 2551
16	การจัดพิมพ์และทำรูปเล่ม	เดือนมิถุนายน 2551
17	ตรวจสอบรายละเอียดและพิสูจน์อักษร	เดือนมิถุนายน 2551
18	การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิจารณาข้อมูล	เดือนมิถุนายน 2551

ภาพประกอบ 4.4 แสดงกระบวนการเข้าไปส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชนชาวกะเหรี่ยง ในเขตชายแดนไทยและพม่า อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

การประชุมกลุ่มผู้นำท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ

เมื่อผู้วิจัยเข้าไปแนะนำตัวผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้านและสาขาย่อยของหมู่บ้านต่าง ๆ แล้ว ก็จัดการจัดประชุมผู้นำท้องถิ่นทุกหมู่บ้าน โดยหัวหน้าโครงการวิจัยออกหนังสือเชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมประชุม เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ในท้องถิ่นด้านสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น ทุนทางสังคม ผลประโยชน์ของท้องถิ่น ปัญหาเร่งด่วนของท้องถิ่น สภาพการพึ่งตนเองในแต่ละครัวเรือน จากนั้นก็แสวงหาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนสภาพสถานการณ์ด้านความมั่นคงในท้องถิ่น ข้อสรุปของแต่ละหมู่บ้านจะเป็นข้อมูลสำคัญในการวิจัยในครั้งนี้ ในฐานะบุคคลผู้มีปฏิสัมพันธ์อันดีกับรัฐ ย่อมสามารถนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อการวิจัย

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาเชิงลึกในแต่ละหมู่บ้าน ข้อมูลประกอบการ แสวงหา ทุนทางสังคม ความต้องการเฉพาะของแต่ละหมู่บ้าน ภูมิหลัง สภาพของปัญหาท้องถิ่น สภาพการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความอ่อนแอในด้านต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยก็กำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไข ปัญหาแต่ละหมู่บ้าน โดยมีการบูรณาการยุทธศาสตร์ให้เข้ากับกระบวนการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพท้องถิ่นที่เป็นเชื้อสายชาวกะเหรี่ยง เพื่อสร้างแนวคิดการวางแผน การบริหารจัดการในครัวเรือน การให้ความสำคัญและยอมรับกับคนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น การร่วมมือกันเตรียมรับปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหาน้ำดื่มที่สะอาด ปัญหาการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้คุ้มค่า ทั้งนี้การกำหนดประเด็นในการจัดเวทีประชาคม และกิจกรรมส่งเสริมแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้านนั้น ต้องมีความแตกต่างกันไปตามสภาพรายละเอียดของปัญหาแต่ละหมู่บ้าน

1. การจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้านต่าง ๆ

เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์สถานการณ์ด้านปัญหาในแต่ละหมู่บ้านแล้ว ในอันดับต่อไปก็เป็นการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ในการจัดเวทีประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อวางรากฐานด้านความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือ การแสวงหามูลค่าที่ควรเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้นำทางวัฒนธรรม โดยส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้เกิดการร่วมมือและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้วิจัยต้องพยายามสอดแทรกให้เกิดแนวคิดด้านการวางแผน การบริหารจัดการในครัวเรือน การมีความภูมิใจต่อการพึ่งตนเอง การเชื่อมั่นในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม การเตรียมรับต่อการเปลี่ยนแปลง โดยผลประโยชน์ชุมชนไม่เสียดุล คอยคานอำนาจกับระบบการครอบงำของฝ่ายรัฐ โดยสร้างกิจกรรมเพื่อสอดแทรกคุณลักษณะเหล่านี้ให้เกิดขึ้นกับประชาชนชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง จากนั้นก็วิเคราะห์ผลของการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง มีการปลูกฝังแนวคิดด้านการวางแผนในครัวเรือน และวางแผนการร่วมมือกันรับปัญหา การพัฒนาวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กลับมาเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน การปลูกฝังแนวคิดเหล่านี้เป็นขั้นตอนอันสำคัญที่จะทำให้เกิดการวางแผนการ

จัดการที่ดิน การใช้ที่ดินและน้ำอย่างคุ้มค่า การวางแผนการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การบริหารจัดการเรื่องเงินที่หามาได้ การศึกษาองค์ความรู้เรื่องสมุนไพร การเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพและประหยัด การส่งเสริมสินค้าในท้องถิ่น อันจะทำให้เกิดโอกาสในระบบตลาดท้องถิ่น มีศักยภาพในระบบตลาดสูงขึ้น เป็นผลดีต่อการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจต่อชุมชนต่อไป

ในการจัดเวทีประชาคมนั้น ผู้วิจัยมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนในระดับรากหญ้าในแต่ละหมู่บ้าน โดยส่งเสริมแนวคิดที่ว่า การแสวงหาแนวทางการแก้ไขความยากจนควรเกิดจากกลุ่มคนที่มีความยากจนร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันแสวงหาทางออก ซึ่งเมื่อเกิดแนวคิดที่ชัดเจนแล้ว ก็อาจนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมที่ประสบผลในอันดับต่อไป

2. การส่งเสริมศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดกิจกรรมตลาดท้องถิ่นสาธิตเป็นกิจกรรมสำคัญ เพราะการกระตุ้นสภาวะการคิดค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการศึกษาสมุนไพรที่มีอยู่ การส่งเสริมกระบวนการบำบัดโดยสมุนไพร การแนะนำให้มีการศึกษาค้นคว้าความชาญฉลาดของท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น รูปแบบการรักษาโรคด้วยน้ำ การรักษาโรคด้วยลม การรักษาโรคด้วยดิน การรักษาโรคโดยไฟหรือความร้อน เพื่อปรับสภาพร่างกายให้มีความสมดุล ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความมั่นใจ ความเชื่อมั่นในวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น การเห็นคุณค่าของทุนทางสังคมในอดีตที่ยังเหลืออยู่ก็ควรได้มีการใช้ให้คุ้มค่าตามแนวทางของวิถีชุมชน เช่น เครื่องมือจับปลา เครื่องมือทอผ้า เครื่องใช้ต่างๆที่ทำจากไม้ควรได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใช้อีกครั้งหนึ่ง เช่น กระบองน้ำไม้ไผ่ ครกที่ทำจากไม้ ถาดและจานที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง เครื่องใช้ที่ทำจากเปลือกหอย หม้อต้มน้ำทำจากดินเผา และอื่นๆอีกมาก

การจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยงมีการทำร่วมกันไปกับการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน ให้เล็งเห็นในความสำคัญขององค์ความรู้ท้องถิ่น หลักการพึ่งตนเอง หลักการแสวงหาความร่วมมือกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งนี้สิ่งที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีคุณลักษณะจากคนอื่นๆทั่วไป คือ ละความโลภ มีความภูมิใจในท้องถิ่น เป็นคนที่สุภาพตามวิถีวัฒนธรรม มีเหตุผล และได้รับการยอมรับจากชุมชน เหล่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้จะเป็นด่านคัดกรองสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงนั้นเปลี่ยนไปโดยยังคงหลงเหลืออัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้อย่างมีศักยภาพ และมีความเข้มแข็งในชุมชน

3. การส่งเสริมกลไกการพัฒนาและการขับเคลื่อนแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การส่งเสริมกลไกส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดเวทีประชาคม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความสนใจและประชาชนชาวกะเหรี่ยงเกิดการยอมรับเพิ่มมากขึ้น จนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยงมีศักยภาพ

สูงขึ้นโดยต่อเนื่อง จนสามารถเผยแพร่กระบวนการภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่บุคคลใกล้เคียงต่อไป ในการดำเนินการกิจกรรมนี้ ผู้วิจัยได้ช่วยจัดกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แต่ละคนมีความถนัด เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เช่น เครื่องจักสาน ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาด้านการนวด ภูมิปัญญาด้านการทอ ภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหาร ภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านและการฟ้อนรำ และอื่นๆอีกมาก การส่งเสริมกลไกของเหล่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะนี้จะสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาอาชีพโดยต่อเนื่อง อีกทั้งยังสามารถพัฒนากระบวนการคิดแก้ปัญหาในชุมชน อันจะเป็นสร้างเกราะคุ้มกันแนววัฒนธรรมชุมชนให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างคงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงโป่งแห่งเทือกเขาตะนาวศรีต่อไป โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างคึกคัก คัดกรอง โดยหลงเหลืออัตลักษณ์ที่สร้างสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษนับสองร้อยปี

เมื่อมีการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเนื่องก็จะทำให้ชาวกะเหรี่ยงเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า การแก้ปัญหาชุมชนนั้นต้องกระทำร่วมกัน และต้องมีการยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ชาวกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่ามีทางเลือกในหนทางรอดในการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การแสวงหาแนวทางการพึ่งตนเอง การมีสำนักแห่งการพอเพียงและพอประมาณ การใช้เงินในชุมชนเท่าที่จำเป็น การล้มเลิกแต่การให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือ การใช้วัตถุในการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น อาจเปลี่ยนกระบวนการเป็น สิ่งของหรือเครื่องใช้ที่มีอยู่ในสังคมแทนเงิน กระบวนการของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยให้ชุมชนชาวกะเหรี่ยงพบหนทางรอดอย่างยั่งยืน เพราะหากในอนาคตชาวกะเหรี่ยงขาดแคลนที่ดิน หรือมีสภาพชุมชนแออัดมากขึ้น ชาวกะเหรี่ยงก็อาจหันไปพัฒนาทักษะอาชีพอื่นๆที่เข้าสู่วงจรตลาดได้ เหมือนคนพื้นราบ โดยไม่ต้องหวังพึ่งพิงแต่การเกษตรกรรมแบบโบราณเหมือนที่เคยดำเนินมาตั้งแต่เมื่อครั้งบรรพบุรุษ ทั้งนี้รวมถึงการอยู่รอดของชุมชนที่ยั่งยืนนั้น คือการสร้างแนววัฒนธรรมชุมชน ด้านทานการแผ่ขยายคุกคามเข้าไปในชุมชนของกลุ่มอำนาจทุน ดังนั้น การยังคงเหลือที่ดินเอาไว้ให้นานที่สุดก่อนที่จะควนขายคือหนทางที่ดีที่สุด แม้เป็นที่ดินในการตั้งถิ่นฐานเพียงเล็กน้อยประมาณ 3-5 ไร่ แต่ก็ยังเป็นหลักประกันในการเป็นเจ้าของถิ่นที่ที่สามารถที่จะหาแนวทางปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงต่อไป

4. การแสวงหาความร่วมมือกับภาครัฐ

แม้ว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งเสริมกลไกพัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวกะเหรี่ยง โดยต่อเนื่อง แต่ก็ยังมีกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดในชุมชนชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงที่ยังคงตั้งหน้าผัด พิชิตผลด้วยการทำไร่ตามประเพณีต่อไป คนกลุ่มนี้มักมีการผลิตเพื่อยังชีพตามปกติ ที่เหลือจากการใช้ ในครัวเรือนอาจส่งขาย ได้บ้าง ซึ่งลักษณะเช่นนี้คือการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่โดยทั่วไปแล้วชาวกะเหรี่ยงมีการผลิตแต่พอใช้ ทั้งที่ยังขาด และแทบไม่เหลือเลยสำหรับวัตถุดิบที่จะใช้ประกอบอาหารในวันถัดไป เพราะสภาพ

ปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกิน และสภาพภัยพิบัติจากสิ่งแวดล้อมขาดความสมดุล ทำให้ฝนทิ้งช่วงและมีแมลงศัตรูพืชเกิดการระบาด ทำให้ผลผลิตต่างๆ ถูกทำลาย ส่วนใหญ่ผลิตพืชผลได้น้อยไม่เพียงพอต่อการยังชีพในแต่ละปี ทำให้วิถีชีวิตมีความขาดแคลน ขัดสน ไม่อาจก้าวสู่การเป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้ เพราะยังขาดแคลนอย่างหนักเป็นปัญหาเฉพาะหน้า จุดนี้เองที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ครอบครัวชาวกะเหรี่ยงที่ยากจนสุดขีด ให้มีการยกระดับสภาพการผลิต มีการวางแผนด้านอาชีพ มีการบริหารจัดการด้านการเงิน มีการส่งผลผลิตเพื่อขายหาเงินมาสะสมไว้ในครอบครัวเพื่อใช้จ่ายในคราวจำเป็น ทั้งนี้มีการส่งเสริมให้แต่ละครัวเรือนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ แม้ไม่ถึงขั้นมีเงินขึ้นในบัญชี แต่ก็ต้องรักษาสุขภาพ และปลูกพืชที่เป็นผักสวนครัวรอบบ้าน การรักษาสุขภาพอนามัย การยกระดับมาตรฐานการครองชีพด้านอาหาร น้ำดื่มที่สะอาด ภาชนะเครื่องใช้ที่สะอาดและการแต่งกายที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในโอกาสต่างๆ เช่น การส่งเสริมการสวมใส่ผ้าทอมือในชุมชน เช่น โสร่งพื้นบ้านกะเหรี่ยง และเสื้อพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง เป็นต้น

ผู้วิจัยมีการวางแผนการจัดทำเวทีประชาคมชาวกะเหรี่ยงตามหมู่บ้านต่างๆ โดยเน้นกลุ่มประชากรกลุ่มที่ยากจนที่สุด เพื่อกระตุ้นให้ชาวกะเหรี่ยงเกิดความตระหนักในการพัฒนาตนเอง การมีสำนึกแห่งการพึ่งพิงตนเอง การยอมรับกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น การเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การทดลองกระทำตามแผนที่วางเอาไว้ การร่วมมือกับรัฐบาลในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ตลอดจนกล้าแสดงออกกับบุคคลทั่วไปและเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปในชุมชน

ในการจัดเวทีประชาคมชาวบ้านทุกครั้ง ผู้วิจัยมีการเชิญเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ ครู ประถมศึกษาในท้องถิ่น ตำรวจและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไปร่วมด้วย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการร่วมมือในภาคีต่าง ๆ เพราะการพัฒนาตามกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น เป็นการเน้นการพัฒนาแบบพหุภาคี แต่ทั้งนี้ความสำคัญทั้งหมดนั้นต้องเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด เพราะสาระสำคัญของการพัฒนา คือ เน้นให้คนในท้องถิ่นได้พัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย ทิศทางที่ชัดเจน ทิศทางที่ได้รับผลกระทบน้อย การจัดสรรงบประมาณ การดำเนินกิจกรรมและการร่วมประเมินผล กระบวนการเหล่านี้จะช่วยลดข้อขัดแย้งและลดการต่อต้านกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่าง ๆ เพราะประชาชนได้ร่วมรับรู้ในกิจกรรมจนเป็นเสมือนส่วนหนึ่งของกิจกรรม สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ช่วยลดข้อขัดแย้งในชุมชนได้อีกด้วย

การจัดเวทีประชาคมให้กับประชาชนแต่ละครั้ง ผู้วิจัยและภาคีการวิจัยมีการจัดวิทยากรมาแนะนำด้านอาชีพ การพัฒนากระบวนการภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟูองค์ความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการแก้ปัญหาของท้องถิ่นในอดีต ขณะเดียวกันก็สอดแทรกเรื่องความรักชาติ รักท้องถิ่น การรักษาผลประโยชน์ของชาติและท้องถิ่น การวางแผนด้านอาชีพและการวางแผนเกี่ยวกับครอบครัว การบริหารจัดการในครัวเรือนให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบในแต่ละครัวเรือนจนส่งผลดีต่อชุมชนชาวกะเหรี่ยง ผู้วิจัยมีการสรุปประเด็นต่าง ๆ ไว้เป็นข้อมูล

ประกอบการเขียนรายงานการวิจัย และเมื่อมีการจัดทำเวทีประชาคมระดมความคิดเห็น และให้ความรู้เกี่ยวกับด้านอาชีพแล้ว ผู้วิจัยก็มีการติดตามผลการพัฒนากลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อหาข้อมูลสรุปผลการดำเนินการวิจัยในอันดับต่อไป กระบวนการวิจัย กระบวนสอหดแทรกหลักการ และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนนั้น ขอเสนอในภาพประกอบถัดไป

ภาพประกอบ 4.5 แสดงขั้นตอนการปลูกฝังปรัชญาในการพัฒนาชุมชนชาวกะเหรี่ยง

บทบาทนักศึกษาในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ในการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ คณะวิจัยได้มอบหมายงานให้นักศึกษา โปรแกรม วิชารัฐประศาสนศาสตร์ และโปรแกรมวิชาสังคมศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย โดย นักศึกษามีบทบาทในการร่วมทำวิจัยดังต่อไปนี้ คือ การเก็บข้อมูลภาคสนาม การร่วมสัมภาษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างเครื่องมือศึกษาวิจัยตลอดจนการลงพื้นที่ในหมู่บ้านเพื่อศึกษา วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นแห่งเทือกเขาตะนาวศรี ทั้งนี้มีนักศึกษาส่วนหนึ่งเป็นประชากรใน ท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากนักศึกษา และนักศึกษาได้ร่วมทำ กิจกรรมและได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การวิจัยเป็นอย่างดี การส่งเสริมให้นักศึกษาได้ลง ภาคสนามในชุมชนจะเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักแสวงหาความรู้ในชุมชนอันเป็นแหล่งโจทย์ การวิจัยที่สำคัญ และหากนักศึกษาเรียนในระดับที่สูงขึ้น นักศึกษาก็สามารถแสวงหาโจทย์ในการ ทำวิจัยได้ง่ายขึ้น เพราะคำถามในการวิจัยนั้นมียู่แล้วเป็นจำนวนมากในชุมชนท้องถิ่นในแถบ ชายแดน โดยผลการวิจัยชิ้นนี้จะเป็นต้นแบบนำร่องในการนำเสนอข้อมูล และนำเสนอกระบวนการ จัดกิจกรรมการวิจัยชุมชน ซึ่งมีประเด็นและรูปแบบอีกเป็นนัยร้อยแนวทางที่สามารถใช้พัฒนา ชุมชนชายแดนที่ยากไร้ในปัจจุบัน

1. การเก็บข้อมูลภาคสนามของนักศึกษา

นักศึกษาโปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตร์ที่กำลังเรียนรายวิชาระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐ ประศาสนศาสตร์ มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรายวิชาระเบียบ วิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยอาจารย์ผู้สอนได้มอบหมายงานให้ทำเป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียน การดำเนินกิจกรรมร่วมกันเริ่มตั้งแต่การช่วยกันสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยละเอียด(ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยจะแสดงในภาคผนวกท้ายเล่ม) มีการวิเคราะห์ความเหมาะสม ของเครื่องมือร่วมกัน การลองออกไปใช้จริงใน 1 สถานการณ์และช่วยกันสังเกตว่าคำถามในข้อใด ยากเกินไป ข้อใดที่ชาวกะเหรี่ยงไม่ยอมตอบ เมื่อพบข้อจำกัดในคำถามข้อใดก็มีปรับปรุงข้อคำถาม ด้วยการปรับแต่งข้อความ การตัดออกไปในบางข้อ การวิเคราะห์ความเหมาะสมกับเวลา สถานการณ์ จากนั้นก็มีการนำนักศึกษาออกไปเก็บข้อมูลยังชุมชนต่างๆ โดยมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ละ 5-7 คน ทำการเก็บข้อมูลทุกชุมชนใช้เวลาประมาณ 2 วัน การออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วยสร้าง ประสบการณ์ตรงที่ดีเกี่ยวกับการคุ้นเคยเครื่องมือการวิจัย การออกพื้นที่ชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์กับ ชาวบ้าน การเรียนรู้และเข้าใจวิถีวัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยง การฝึกสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการค้นหาแหล่งข้อมูลการวิจัยและการได้มาซึ่ง ข้อมูล การมีหลักการคิด วิเคราะห์ต่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยที่ได้มาในลักษณะ

ต่าง ๆ การมีทัศนคติที่ดีต่อการวิจัย การฝึกบุคลิกภาพของการเป็นนักวิชาการเบื้องต้น การมีความรู้และเข้าใจในเอกสารทางวิชาการและประสบการณ์เรียนรู้เพิ่มเติมอื่น ๆ อีกมาก ส่วนนักศึกษาโปรแกรมวิชาสังคมศึกษาก็กำลังเรียนรายวิชาสิทธิมนุษยชนศึกษา ก็ออกเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน การละเมิดสิทธิมนุษยชน สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ทัดเทียมของคนชายแดน รวมทั้งสถานการณ์ความก้าวหน้าด้านการขอทำบัตรประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยนักศึกษาทำให้คณะวิจัยได้ข้อมูลเชิงรายละเอียดเป็นจำนวนมาก และทำให้เกิดสถานการณ์ที่น่าไว้วางใจแก่ผู้ให้ข้อมูล เพราะนักศึกษาที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้นออกไปเก็บข้อมูลเป็นกลุ่มใหญ่และมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ก่อนทำการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ทั้งนี้ชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงชายแดนก็มีความไว้วางใจบุคคลในชุมชนนักศึกษามากกว่ากลุ่มอื่นๆ ที่เดินทางเข้าไปในชุมชน นอกจากนี้แล้วก็มีนักศึกษาในระดับปริญญาโทสนใจศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา โดยลงศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่บ้านบ่อหวี บ้านห้วยแห้ง และบ้านตะโกปิดทอง ซึ่งการเก็บข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์ การจัดเวทีประชาคม การประชุมกลุ่มย่อยที่ได้มานั้น ก็มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเพื่อใช้ข้อมูลที่ได้มาแต่ละส่วนนั้นตรวจสอบซึ่งกันและกัน เพื่อให้ลักษณะข้อมูลมีความน่าเชื่อมั่นมากขึ้น และนักวิจัยกับอาจารย์ก็มีการแลกเปลี่ยนและตรวจสอบความคิดซึ่งกันและกัน เป็นเครือข่ายทางวิชาการในท้องถิ่นที่เหนียวแน่น ที่สามารถสร้างฐานองค์ความรู้ชายแดน เพื่อการพัฒนาหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่อไป

เมื่อนักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามได้แล้ว คณะวิจัยได้มีการฝึกฝนให้นักศึกษาคัดสรรประเมินค่าและสรุปข้อมูลต่างๆ ที่ได้รวบรวมมา จากข้อมูลทั่วไป(หรือที่เรียกกันว่าข้อมูลดิบเป็นข้อมูลเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ดังที่ได้ กล่าวถึงแล้ว การจัดกระทำต่อข้อมูลและการจัดระบบต่อข้อมูลเพิ่มเติม เมื่อจัดระบบแล้วก็แสวงหาประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจที่เป็นประโยชน์ เพื่อสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม และมีการวางแผนดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

2. การร่วมศึกษาวิจัยเพื่อส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักศึกษา

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์หาสภาพปัญหา จัดประเภทปัญหา สาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกชุมชนท้องถิ่น และเรียงลำดับความวิกฤตของปัญหาในแต่ละหมู่บ้าน ให้นักศึกษาวิจัย เพื่อส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง โดยมีการจัดประชุมสัมมนากลุ่มคนอาวุโส และกลุ่มคนที่ได้รับการประเมินเบื้องต้นว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนา

ศักยภาพและคุณลักษณะทางจิตใจเบื้องต้น * ก่อนก้าวสู่กระบวนการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความไม่โลภ ไม่ยึดติดในวัตถุ แต่ยึดในความยุติธรรมและความถูกต้องทาง การกล้าเป็นผู้นำ และการกล้าฟันฝ่าต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

คณะวิจัยร่วมกับนักศึกษาในการวางแผนในการจัดกิจกรรมเวทีประชาคม การประชุมและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม การตื่นตัวต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกระหว่างชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงกับกลุ่มนักศึกษา ในการจัดกิจกรรมทุกครั้งมีการสรุปในรายงาน เมื่อทำกิจกรรมโดยต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 4 เดือนแล้วก็มีประเมินผลกิจกรรม โดยประเมินในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาด้านรายได้ การพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อเข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหา การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพและมีศักยภาพ การเกิดความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ การตื่นตัวต่อการวางแผนและการบริหารจัดการในชุมชน การตื่นตัวต่อการค้าขาย การเตรียมพร้อมต่อการพัฒนาในหน่วยงานของรัฐ การมีความรู้และเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น การมีความภูมิใจและหวงแหนถิ่นกำเนิด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสนใจในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อและอื่น ๆ เมื่อทำการสรุปและประเมินผลแล้วก็มีให้นำข้อสรุปเหล่านั้นมาเขียนเป็นรายงานการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับใช้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการในอันดับต่อไป

ผู้วิจัยได้สนับสนุนและส่งเสริมนักศึกษาได้เข้าเก็บข้อมูลการวิจัยในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ นักศึกษาได้ฝึกหัดเรียนรู้ความทุกข์ยากของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น สภาพปัญหาที่แท้จริง และข้อเรียกร้องบางประการของกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่น การได้ศึกษาวิถีวัฒนธรรมของชุมชนชายแดน โดยประสบการณ์ตรง อีกทั้งยังฝึกหัดกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม การฝึกการเป็นผู้นำกลุ่ม การเป็นผู้ตามของกลุ่ม และการแสวงหาความร่วมมือกับหมู่คณะในการขับเคลื่อนให้งานในกลุ่มมีความก้าวหน้าจนสามารถเก็บข้อมูลตามรายการที่กำหนดไว้ให้ ประสบการณ์ในลักษณะนี้จะช่วยสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันเป็นแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของคนตามระบบการศึกษาแบบใหม่ ที่เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขอเพียงให้กระบวนการเรียนรู้นั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้แล้วนักศึกษาที่เข้าสู่ชุมชนจะสามารถเรียนรู้กระบวนการจัดกิจกรรมการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการจัดกิจกรรมอย่างมีลำดับขั้นตอน จากง่ายไปหายาก และทุกลำดับกิจกรรมนั้น มีความเกี่ยวเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ดังนั้น การวางแผนและการวิเคราะห์กิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนจะสามารถทำให้นักศึกษาสามารถลำดับความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการวิจัย อันเป็นเครื่องมือหนึ่งของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน

* ในงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญด้านจิตใจ และความเพียรของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญที่สุดอันดับแรก ถ้าจิตใจกว้าง จิตใจดี เรื่องอื่นๆสามารถพัฒนาได้

สรุป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งเน้นจัดกิจกรรมในพื้นที่ และการเรียงลำดับขั้นตอนของกิจกรรมและครบถ้วนตามการวางแผนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพราะการจัดกิจกรรมและการเรียงลำดับขั้นตอนกิจกรรมจะเป็นกระบวนการที่ทำให้ผลสรุปในการวิจัยครั้งนี้ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากลำดับของกิจกรรมที่เหมาะสมจะมีการส่งทอดแนวคิดและเหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นสำหรับในการจัดกิจกรรมขั้นต่อไป การจัดกิจกรรมทั้งระบบจึงสร้างความเชื่อมโยง และต่างมีความหมายต่อเนื่องกันไป แม้กระนั้นก็ตามบุคลิกภาพและความมุ่งมั่นของนักวิจัยก็มีความสำคัญตามมาด้วย เพราะการทำกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึก การส่งเสริมศักยภาพของคน ความตระหนักและทัศนคติแก่กลุ่มคนในชุมชนนั้น ต้องมีการดูแลเอาใจใส่ด้วยความเข้าใจและตั้งใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผลแห่งกิจกรรมนั้นได้รับการยอมรับและมีการนำไปปฏิบัติต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตที่มีโอกาสในทางเลือก มีเส้นทางที่นำไปสู่หนทางรอด อันจะเป็นผลอย่างสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามแม้ว่ากระบวนการจัดกิจกรรมในชุมชนจะมีความสำคัญยิ่งในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม แต่การสืบค้นปัญหาแวดล้อมโดยต่อเนื่องและละเอียดถี่ถ้วนก็มีความสำคัญยิ่งเช่นกัน เพราะชุมชนนั้นเป็นหน่วยทางสังคมขนาดใหญ่ ย่อมมีสภาพของเหตุผลในปัญหาแปลกแยกกันออกไป ตามลักษณะกลุ่มที่แยกย่อยไปจนถึงปัจเจกบุคคล หากนำสภาพปัญหาทั้งหมดที่ทั้งปวงในชุมชนมาวิเคราะห์และจัดระบบเชิงโครงสร้างแล้ว ก็จะทำให้ค้นพบสภาพของปัญหาใหญ่จนนักวิจัยและภาคีวิจัย มีความสามารถในการคิดค้นหนทางในการแก้ปัญหาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ต่อไป

ตาราง 4.2 แสดงบุคคลที่อยู่ในข่ายเป็นผู้นำทางความคิดในชุมชนชาวกะเหรี่ยง

ลำดับที่	ชื่อบุคคล	หมู่บ้าน
1	นายสมนึก อุบล	ห้วยม่วง
2	นางทัศนีย์ ชุ่มนาค	ห้วยม่วง
3	นางทองอยู่ ช่อทอง	ท่ามะขาม
4	นางเสาร์ ทูปหอม	ท่ามะขาม
5	นางนุสบา ชวนช่อสุวรรณ	ท่ามะขาม
6	นางจันทร์ มั่งมีผล	บ่อหวี
7	นางบรรจง จิตเอื้อ	บ่อหวี
8	นายธนพล บุญเลิศ	ห้วยน้ำหนัก
9	นางบุญมา (ไม่มีนามสกุล)	ห้วยน้ำหนัก
10	นายสมบัติ วิสุทธิกรกุล	ห้วยน้ำหนัก
11	นางนงนุช จิงหรีด	บ่อเก่าบน
12	นางสุขศรี ตาคู่	บ่อเก่าบน
13	นางเล็ก ไคว่ถาวร	สวนผึ้ง
14	นายรัชดา เจริญสุข	ท่ามะขาม
15	นายจันทรา บุญเลิศ	ท่ามะขาม
16	นายบุญเล็ก กังฟู	ท่ามะขาม